

Diversiteit in de samenleving

Concepten, voorbeelden uit de praktijk en methoden
voor de diversiteitsbewuste professional

Lucho Rubio Repáraz, Siela Ardjosemito-Jethoe, Emilie Rousseau (red.)

© 2020 Koninklijke Van Gorcum BV, Postbus 43, 9400 AA Assen.

IV

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. Voor zover het maken van reprografische verveelvoudigingen uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16 h Auteurswet dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan de Stichting Reprorecht (Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp www.reprorecht.nl). Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16 Auteurswet) kan men zich wenden tot Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten Organisatie, Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.stichting-pro.nl).

NUR	130, 812, 906
ISBN folioboek	978 90 232 5678 6
ISBN ebook	978 90 232 5679 3

WWW Voor de toegang tot het online materiaal bij deze uitgave kunt u inloggen of een account aanmaken op www.vangorcumstudie.nl en vervolgens zoeken op de titel 'Diversiteit in de samenleving' of via het vakgebied 'Communicatie en organisatie' op de homepage.

Ofschoon iedere poging is ondernomen om volgens de auteurswet rechthebbenden van het in dit boek opgenomen illustratiemateriaal te traceren, is dit in enkele gevallen niet mogelijk gebleken. In het onderhavige geval verzoekt de uitgever rechthebbenden contact met hem op te nemen.

Uitgave: Uitgeverij Koninklijke Van Gorcum, Assen
Grafische verzorging en ebook: LINE UP boek en media bv, Groningen
Omslagontwerp: Kim Boeren, Viesrood Ontwerpers, Zwolle
Druk: Drukkerij Van Gorcum, Raalte

Inhoud

V

Hoofdstuk 1	Inleiding	1
	Siela Ardjosemito-Jethoe, Lucho Rubio Repáraz en Emilie Rosseau	
1.1	Achtergronden	10
1.1.1	Maatschappelijke ontwikkelingen in de 21e eeuw	11
1.1.2	Samen leven in contexten van diversiteit: als wij met elkaar gaan botsen	12
1.2	Visie op diversiteit	16
1.3	Doelen	17
1.4	Doelgroep	17
1.5	Leeswijzer	17
	Deel 1 Theoretische beschouwingen	19
Hoofdstuk 2	Het ontstaan van de diverse samenleving in de Nederlandse en Belgische context	20
	Lucho Rubio Repáraz, Siela Ardjosemito-Jethoe en Emilie Rousseau	
2.1	Immigratieprocessen in Nederland en België	21
2.1.1	Migratie naar Nederland vanaf 1945	22
2.1.2	Immigratieprocessen in België	26
2.1.3	Vluchtelingen en asielzoekers	29
2.2	Emancipatiebewegingen	31
2.2.1	Het feminisme	31
2.2.2	De LHBTI+-beweging	34
2.2.3	Etnische zelforganisaties	35
2.3	Conclusie en vertaling voor de praktijk	37
Hoofdstuk 3	Superdiversiteit	38
	Kathinka Rijk	
3.1	Het begrip superdiversiteit	40
3.2	Dimensies van differentiatie	42
3.3	Conclusie en vertaling voor de praktijk	47

Hoofdstuk 4	Intersectionaliteit	49
	Twie Tjoa	
4.1	Historische achtergrond	50
4.2	Wat is intersectionaliteit?	52
4.2.1	Het gangbare denken	53
4.2.2	Het intersectionele denken	55
4.3	Intersectionele analyse	58
4.3.1	De andere vraag stellen	58
4.3.2	Wat levert intersectionele analyse op?	60
4.4	Conclusie	61
Hoofdstuk 5	Perspectieven op cultuur	62
	Baukje Prins	
5.1	De superdiverse stad	64
5.2	Cultuur met een kleine 'c'	65
5.3	Cultuur als een ding: de essentialistische visie	66
5.4	Cultuur als een omgeving: de contextualistische visie	67
5.5	Outsider- of insiderperspectief	67
5.6	Risico van essentialisme	69
5.7	Allemaal hetzelfde of allemaal verschillend?	69
5.8	Cultuur als levensvorm: de constructivistische visie	70
5.9	(Andere) culturen als stoorissen	72
5.10	Gebruik en misbruik van cultuur	74
Hoofdstuk 6	Sociaal kapitaal	76
	Raya Nunez Mahdi	
6.1	Wat is sociaal kapitaal?	77
6.2	Bourdieu: sociaal kapitaal binnen de context van kapitaal, veld, habitus en doxa	78
6.2.1	De verschillende soorten kapitaal	79
6.2.2	Veld: de maatschappelijke speelvelden	79
6.2.3	Habitus	81
6.2.4	Doxa	82
6.3	Robert Putnam en sociaal kapitaal	84
6.3.1	Sociaal kapitaal als aspect van de kwaliteit van onze samenleving	85
6.3.2	Migratie, mobiliteit, vernietiging en opnieuw opbouwen van sociaal kapitaal.	86
6.3.3	Bonding, bridging en linking sociaal kapitaal	86
6.4	Nan Lin: waarom werkt sociaal kapitaal?	89
6.5	Conclusie	91

Hoofdstuk 7	Capabilitybenadering: wat kan een mens zijn en worden? ... 92	
	Ben Venneman	
7.1	Capabilitybenadering: een verkenning op hoofdlijnen.....	94
7.2	Wat is de capabilitybenadering?.....	96
7.2.1	Kernbegrippen van de capabilitybenadering.....	96
7.2.2	Een voorbeeld van de capabilitybenadering.....	100
7.3	De capabilitybenadering in het sociaal domein.....	101
7.4	Samenvatting.....	104
Opdrachten deel 1	Kennis toepassen	106
Deel 2	De praktijk in een (super)diverse context	111
Hoofdstuk 8	De presentiebenadering	112
	Hennie Smit	
8.1	Een theorie van presentie.....	113
8.2	De presente werker.....	118
8.2.1	Exposure.....	119
8.2.2	Luisteren.....	120
8.2.3	Reflectie.....	122
Hoofdstuk 9	Diversiteitsbewuste communicatie	124
	Edwin Hoffman	
9.1	Interculturele communicatie is interpersoonlijke communi- catie: niet culturen, maar mensen ontmoeten elkaar.....	125
9.2	Het TOPOI-model.....	128
9.2.1	Het gebied Taal.....	130
9.2.2	Het gebied Ordening.....	132
9.2.3	Het gebied Personen.....	132
9.2.4	Het gebied Organisatie.....	134
9.2.5	Het gebied Inzet.....	135
9.3	Communicatie is een circulair proces.....	136
9.4	Conclusie.....	138
Hoofdstuk 10	Participatie, toegankelijkheid en inclusie	140
	Siela Ardjosemito-Jethoe en Wim Burggraaff	
10.1	Participatie.....	142
10.1.1	Meedoen.....	144
10.1.2	Mee laten doen.....	145

VIII

10.2	Toegankelijkheid	145
10.2.1	'Sense of belonging'	147
10.2.2	(H)erkenning	147
10.2.3	Laagdrempeligheid	149
10.3	Inclusie	150
10.3.1	Dialogo	151
10.3.2	Talentontwikkeling	152
10.4	In- en uitsluiting bij cultuurparticipatie	153
10.4.1	Een inclusieve aanpak van cultuurparticipatie	155
10.5	Conclusie	156
Opdrachten deel 2 Analyse		158
Deel 3	Thema's van de diverse samenleving	166
Hoofdstuk 11	Armoede als breuklijn in de samenleving	167
	Bérénice Storms en Nele Peeters	
11.1	Wat is armoede?	168
11.2	Persoonlijke en sociale impact van armoede: maatschappelijke uitsluiting op meerdere levensdomeinen	169
11.3	Hoe meten we armoede?	172
11.3.1	De Europese indicator voor armoede of sociale uitsluiting	173
11.3.2	Een alternatief: referentiebudgetten	174
11.4	Hoe doorbreek je de armoedecirkel?	176
11.4.1	Flankerend beleid	176
11.4.2	Structureel beleid	176
11.4.3	Krachtengerichte hulpverlening	177
11.5	De leefwereld van kwetsbare huishoudens	180
Hoofdstuk 12	Religie. Op het snijpunt van persoon, beroep en samenleving	183
	Ina ter Avest en Saskia Heusèrr	
12.1	Religie en <i>samen</i> leven	186
12.1.1	Het begrip religie	186
12.1.2	Jodendom, christendom en islam	187
12.1.3	Hindoeïsme en boeddhisme	188
12.1.4	Humanisme en seculiere levensbeschouwingen	189
12.1.5	Religie vanaf de jaren 50 en 60 tot nu	190
12.1.6	Religie in onderwijs en zorg	192
12.1.7	Religie als bindmiddel?	193
12.2	Levensbeschouwing of levensbeschouwen	194

12.2.1	Religieuze en seculiere levensvisies	195
12.2.2	Ethiek en levensvisie	196
12.3	Identiteitsontwikkeling	197
12.3.1	Society of mind	198
12.4	(Sociale) levenskunst	200
12.5	Normatieve professionalisering	201
12.5.1	Leerzame wrijvingen	202
12.5.2	Moreel beraad	203
Hoofdstuk 13 Seksuele en genderdiversiteit, in het spectrum van intersectionaliteit		
	Marten Bos	206
13.1	Gender en seksuele identiteit, de tussenruimte	207
13.2	LHBTI+ binnen de intersectionaliteit	208
13.3	Gender	210
13.3.1	Emancipatiebewegingen, invloed op gender en seksuele identiteit	211
13.3.2	Genderdiversiteit en transgender	211
13.4	Seksuele diversiteit, seksuele gerichtheid	214
13.4.1	Biseksualiteit	216
13.5	Coming-out en coming-in	216
13.5.1	Coming-in	216
13.5.2	Coming-out	217
13.6	Wie is de echte homo? Rolmodellen	218
13.7	Veiligheid en sociale acceptatie	219
13.8	Toekomst en aanbevelingen	220
Hoofdstuk 14 Migratie		
	Lucho Rubio Repáraz en Emilie Rousseau	221
14.1	Acculturalisatieproces	223
14.2	Beleidsvormingsproces in Nederland	224
14.2.1	Het minderhedenbeleid	226
14.2.2	Het integratiebeleid	227
14.2.3	Het integratiebeleid in de 21e eeuw	228
14.3	Beleidsvormingsproces in België en Vlaanderen	232
14.3.1	Migratiebeleid in België in de 20e eeuw	232
14.3.2	Belgisch migratiebeleid	232
14.3.3	Vlaams integratie- en inburgeringsbeleid	234
14.3.4	Vlaams integratiebeleid in de 21e eeuw	235
14.4	Het multiculturalisme- en integratiedebat in Nederland en Vlaanderen	237
14.5	Conclusie en vertaling voor de praktijk	240

X

Hoofdstuk 15 Beeldvorming en media	242
Siela Ardjosemito-Jethoe, Zoë Papaikonomou en Lucho Rubio Repáraz	
15.1 Communicatie	245
15.1.1 Zender en ontvanger	247
15.1.2 Encoding en decoding	248
15.2 Beeldvorming	250
15.3 De rol van de media en de journalistiek	252
15.3.1 Media	253
15.3.2 Journalistiek	254
15.3.3 Media en de samenleving	258
15.4 Conclusie	259
Opdrachten deel 3 Praktisch	260
Literatuur	267
Over de auteurs	294
Register	302

1 Inleiding

***Siela Ardjosemito-Jethoe, Lucho Rubio Repáraz
en Emilie Rosseau***

Een Vlaamse praktijk: interview met Karen Depaepe

Karen Depaepe werkt sinds 2016 als lector Toegepaste psychologie; hiervoor was zij jarenlang werkzaam als leefgroepbegeleidster, contextbegeleidster en hoofdbegeleidster bij Minor-NDAKO. De instelling NDAKO in Brussel biedt zorg en begeleiding voor kinderen en jongeren en hun context bij problematische (opvoedings)situaties. Minor-NDAKO richt zich in het bijzonder op werken met diverse groepen, en wordt vaak specifiek voor dit gebied ingeschakeld. Karen werkte een aantal jaar op de reguliere groepen, waarin de typisch Brusselse diversiteit zeker zichtbaar was. Daarnaast werkte ze langere tijd op de groepen die specifiek zijn ingericht om niet-begeleide minderjarige asielzoekers op te vangen. Dat laatste was met de vluchtelingencrisis van de afgelopen jaren soms een grote uitdaging: zo moesten er eens binnen een zeer korte tijd groepen gerealiseerd worden voor het opvangen van alleenstaande minderjarige asielzoekers tussen de 7 en 14 jaar. Het begeleiden van deze vaak zwaar getraumatiseerde jongeren is niet vanzelfsprekend. Minor-NDAKO vindt het belangrijk dat diversiteit niet alleen terug te zien is in de cliënten, maar ook in het personeel. In alle functies wordt gestreefd naar zo veel mogelijk diversiteit, waardoor het team veel expertise bundelt en men bij elkaar te rade kan gaan bij specifieke vragen. Waar in het begin de begeleiders veelal Vlaams en wit waren, is de laatste jaren op alle gebieden een ontwikkeling te zien naar meer diversiteit.

Creatief communiceren

Gevraagd naar wat het werken met deze jongeren zo boeiend maakt, vertelt Karen: 'Voor dit werk heb je creativiteit en een open houding nodig. Bij het zoeken naar manieren om te communiceren over taalbarrières en verschillen in opvattingen heen kijk je continu naar creatieve oplossingen. Het zoeken naar wat gedeeld wordt, wat we gemeenschappelijk hebben is een zeer boeiende uitdaging.' Karen vertelt dat ze door dit werk ook haar blikveld verbreedt: zo wordt er bijvoorbeeld gezamenlijk gekookt, waarbij je allerlei keukens leert kennen. Het werk vraagt veel openheid en transparantie. Er wordt steeds gekeken naar de talenten van de jongeren, en hoe deze zo goed mogelijk ingezet kunnen worden.

De uitdagingen en moeilijkheden van het werk zitten vooral in de taal en communicatie. Wanneer er geen gedeelde taal is, is het communiceren natuurlijk veel moeilijker. Het werken met tolken kan hulp bieden, maar is tegelijkertijd niet altijd eenvoudig. Voor sommige talen is het moeilijk om tolken te vinden, en bestaat de kans dat het tolken zijn die dicht bij de familie staan. Karen merkte ook dat tolken soms juist het gezin mee willen analyseren en steeds oplossingen blijven aandragen. Het komt nog steeds voor dat kinderen tolken voor hun ouders, maar vooral bij delicate onderwerpen (bijvoor-

11 Armoede als breuklijn in de samenleving

Bérénice Storms en Nele Peeters

*CEBUD: Centrum voor budgetadvies en -onderzoek van
Thomas More*

CASUS < 'Ik ben een alleenstaande moeder met twee kinderen en dan komen die facturen dubbel zo hard aan. Ik moet elke maand vechten om rond te komen en hopen dat er niks kapotgaat of dat er niet nog een grote rekening in de bus valt. Ik heb met andere woorden geen enkele financiële reserve. De prijzen worden hoger, maar mijn inkomen groeit helaas niet mee ... Ik heb de voorbije jaren heel vaak nee moeten zeggen tegen mijn kinderen. Geen uitstapjes, geen etentjes, weinig extraatjes – al heb ik soms het eten uit mijn mond gespaard om hen toch eens blij te maken met een cadeautje. Wie elke maand de laatste cent uit zijn portemonnee moet schrapen om eten op tafel te krijgen voor de kinderen, heeft vaak een eenzaam leven.

Leven zonder reserve is leven in constante stress, waardoor je je gaat afsluiten. Los van het financiële begin je ook heel zwaar aan jezelf te twifelen. Je hebt het gevoel dat je niet vooruit raakt. Je doet je best voor je kinderen, maar je zelfvertrouwen en je zelfbeeld krijgen een knauw bij elke nieuwe rekening. Ik wil daar niet aan toegeven, hoe moeilijk het soms ook is.

Daarom heb ik in de gemeente 'Vrijgezellig' opgestart. Samen met andere alleenstaanden zetten we ontspannende activiteiten op.'

Els, alleenstaande moeder >

Bron: Inzichten in armoede (2016)

Het verhaal van Els maakt duidelijk dat het niet kunnen meedoen met datgene wat in onze samenleving als normaal of vanzelfsprekend wordt beschouwd, op verschillende manieren inhakt op wie je bent en wat je voor anderen kan betekenen.

In dit hoofdstuk beschrijven we achtereenvolgens wat armoede is, welke impact het heeft op het persoonlijke en sociale leven van individuen, hoe het wordt gemeten, welke maatregelen en hulpverleningsprocessen noodzakelijk zijn om armoede te bestrijden. We eindigen met een beschrijving van de leefwereld van kansarme gezinnen en tonen hoe zij door hun lage inkomen en de ontoegankelijkheid van basisinstituties vaak in een negatieve spiraal terecht komen.

11.1 Wat is armoede?

Armoede is een normatief concept dat wordt geconstrueerd binnen een bepaalde culturele en historische context. Omdat er een zekere morele drang van uitgaat, is armoede ook een politiek concept. Talrijke pogingen zijn al ondernomen om een goede definitie te geven van het begrip armoede, dat je op meerdere manieren kunt interpreteren. 'Een tekort aan middelen' en 'sociale uitsluiting' zijn twee elementen die in veel definities terugkomen en die als intrinsieke kenmerken van armoede moeten worden beschouwd (Raad van de Europese Gemeenschappen, 1975; Townsend, 2006).

In lijn hiermee definiëren wij armoede als ‘een tekort aan middelen om adequaat aan de samenleving te kunnen participeren’.¹ **Adequate maatschappelijke participatie** moet je hier zien als ‘het vermogen van mensen om vanuit hun sociale posities te handelen in overeenstemming met de dominante maatschappelijke verwachtingen (sociale rollen) en als het vermogen om deze verwachtingen mee vorm te geven’ (Storms, 2012; Storms & Van Mechelen, 2016, p. 73).

Op de vraag over hoeveel **inkomen gezinnen minimaal** moeten kunnen beschikken om aan de maatschappij te kunnen participeren, is geen absoluut antwoord te geven. Dit is immers afhankelijk van de samenleving waarin de gezinnen leven, de hiermee samenhangende institutionele, culturele en geografische kenmerken, en van hun individuele behoeften. De volgende variabelen bepalen bijvoorbeeld in sterke mate de hoogte van het noodzakelijke gezinsinkomen: de toegankelijkheid (in het bijzonder de betaalbaarheid) van maatschappelijke basisinstituten en publieke goederen en diensten (zoals huisvesting, gezondheidszorg, mobiliteit, kinderopvang of onderwijs), de grootte en aanvaardbaarheid van de circulaire economie, maar ook persoonlijke gezondheid, individuele competenties en het sociale netwerk van de gezinnen.

Als gezinnen gedurende lange tijd moeten rondkomen met een te laag inkomen, worden processen in gang gezet die leiden tot **sociale uitsluiting**. Sociale uitsluiting is een multidimensionaal probleem waarachter maatschappelijke en individuele processen en mechanismen schuilgaan (Berghman, 1995), die zich kunnen voordoen op verschillende maatschappelijke domeinen en uiteindelijk leiden naar breuklijnen op meerdere domeinen van het individuele en sociale leven (Vranken, Geldof & Van Menxel, 1997). In gewonemensentaal spreken we van ‘de optelsom van niet meer *mogen* (participatiekloof), niet meer *kunnen* (kennis-, vaardigheids- en krachtenkloof) en niet meer *willen* meedoen (gevoelskloof)’ (Schuyt, 2006, p. 70).

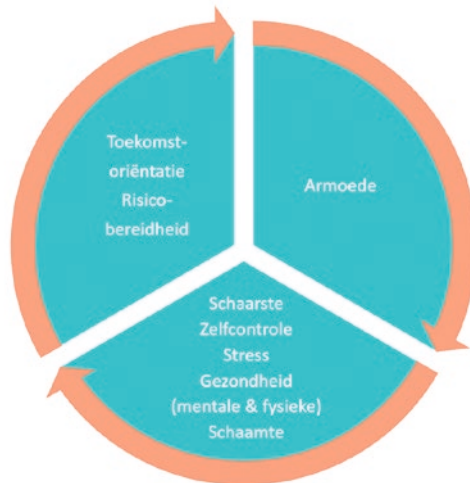
11.2 Persoonlijke en sociale impact van armoede: maatschappelijke uitsluiting op meerdere levensdomeinen

Heel wat mensen worden geconfronteerd met breuken in hun persoonlijke leven, zoals een scheiding of het verlies van werk. Door deze breuken bestaat de kans dat individuen – al dan niet tijdelijk – moeten rondkomen met een beperkt inkomen. Daarnaast is er een in omvang groeiende groep die er niet in slaagt om te ontsnappen uit hun kwetsbare inkomenspositie (Achterberg & Snel, 2008). Wat deze groep

¹ Het Nederlandse Sociaal en Cultureel Planbureau definieert armoede op een soortgelijke manier. Het beschouwt iemand als arm wanneer die ‘gedurende een langere tijd niet de middelen heeft om te kunnen beschikken over de goederen en voorzieningen die in zijn samenleving als minimaal noodzakelijk gelden’ (Hoff, Schut, Goderis & Vrooman, 2016; Vrooman 2009).

onderscheidt van degenen die slechts tijdelijk te maken hebben met bestaansonzekerheid, is hun **structurele uitsluiting** uit meerdere dominante maatschappelijke instituties, een inkrimping van hun leefwereld, een slechtere gezondheid en ernstige materiële problemen (Engbersen, Snel & Ypeij, 1998; Jungmann, Wesdorp & Duinkerken, 2015). Zij dreigen terecht te komen in een spiraal van elkaar versterkende processen van marginalisering, declassering en vervreemding (Driessens, 2003). Zo dreigen bijvoorbeeld kortgeschoolden in onze samenleving de controle over hun eigen levensverhaal te verliezen door het gebrek aan zekere plaatsen op de arbeidsmarkt die voldoende inkomen verschaffen en vanwaaruit maatschappelijke erkenning kan worden opgebouwd. Bovendien bestaat hun sociaal netwerk in veel gevallen ook uit personen met minder kansen en persoonlijke controle. Van daaruit verliezen ze vaak het geloof in eigen kunnen en ontwikkelen ze een fatalistische visie op de externe wereld. Door dit netwerk van sociale uitsluitingen ontstaat een kloof met de rest van de samenleving. Deze kloof, die in de samenleving wordt ge(re)produceerd, kan men niet op eigen kracht overbruggen (Coene et al., 2018).

Het verhaal van Els illustreert hoe mensen door geldgebrek gaan **twijfelen aan zichzelf**. Ze hebben het gevoel niet vooruit te komen. Schaamte, verlies aan zelfcontrole en uitzichtloze stress maken zich van hen meester. Armoede gaat zowel over minder 'hebben' als over minder 'zijn' (Marnic, 2000). De armoedecirkel (figuur 11.1) illustreert hoe een tekort aan geld verschillende psychologische gevolgen kan hebben, die op hun beurt gewoontegedrag bevorderen. Dat gaat dan weer ten koste van doelgericht en toekomstgericht gedrag, waardoor het moeilijk wordt om aan armoede te ontsnappen (Haushofer & Fehr, 2014).

Figuur 11.1 De armoedecirkel

13 Seksuele en genderdiversiteit, in het spectrum van intersectionaliteit

Marten Bos

Gender en seksuele identiteit, een kwestie van kiezen?

Blauwe of roze kleertjes, roze muisjes of blauwe muisjes op de beschuit? Wat is het, een jongetje of een meisje? Deze schijnbaar vanzelfsprekende eerste nieuwsgierigheid is bij de geboorte van een kind een meestal gepaste uiting van medeleven, maar niet altijd kloppend. Steeds meer ontdekken we dat er – direct al bij de geboorte of op latere leeftijd – sprake is van een fluidere indeling dan enkel ‘vrouw/man’, ‘meisje/jongen’. Steeds meer wordt duidelijk dat er een grote variatie bestaat in geslachtskenmerken en – zeker in de eigen beleving – de passende expressie van onze gender. Er blijkt meer tussenruimte nodig te zijn in onze beleving van ‘vrouw zijn’ en ‘man zijn’. Een tussenruimte die erkenning geeft aan de variaties en tussenposities, in plaats van enkel uit te gaan van 100 procent man/mannelijk, 100 procent vrouw/vrouwelijk. Er zijn meer masculiene vrouwen als meer feminiene mannen en alles daartussenin.¹ Daarnaast komt er steeds meer aandacht voor mensen met een intersekse conditie (hierover later meer). Hetzelfde fluide principe geldt voor de indeling in seksuele identiteit of seksuele gerichtheid.

In dit hoofdstuk wordt ingegaan op de brede en veranderende terminologie van seksuele en genderdiversiteit. Deze ontwikkeling wordt verbonden met de theorie van intersectionaliteit. Een meervoudige interpretatie van identiteit, omdat niemand in één hokje past, maar ieder van ons meerdere identiteiten bezit. Deze identiteiten worden op diverse manieren ervaren en ingevuld. Er volgt een korte geschiedenis van de emancipatiebewegingen en hoe de LHBTI+-emancipatie beïnvloed is door andere bewegingen. De diverse termen die onder LHBTI+ vallen, worden toegelicht, waarna deze in hun sociale context van acceptatie en coming-out worden besproken: veilig, onveilig, wel of geen acceptatie en strategieën hierbij. Het hoofdstuk wordt afgesloten met een korte vooruitblik.

13.1 Gender en seksuele identiteit, de tussenruimte

Werd er lange tijd, zeker na de jaren 60/70, nog gesproken van homo-emancipatie, nu hoor je steeds meer de term **LHBT** (Lesbo, Homo, Bi, Transgender) gehanteerd – en voor velen zijn deze letters nog niet voldoende. Je hoort ook termen als **HoLe-Bi**, LHBTI+, LHBTIAP, Queer, **LGBTQI**², enzovoort (SWhelper, 2013). Steeds meer wordt dit thema in de breedte van seksuele en genderdiversiteit behandeld.³ Zo zijn bij bijvoorbeeld de GSA⁴-allianties, de betekenissen van de letters die eerst stonden voor ‘Gay Straight Alliantie’, vervangen door ‘Gender en Seksuele Alliantie’. Deze diversiteit wordt hier verder aangeduid als LHBTI+.

¹ Zie: facebook.com/alliantiegenderdiversiteit/

² Q = queer, i = intersekse, p = panseksueel, a = aseksueel.

³ De VN gebruikt bijvoorbeeld de term SOGIESC (‘soodzjiësk’): *sexual orientation, gender identity and expression, and sex characteristics*.

⁴ GSA-groepen studenten die op veel scholen aanwezig zijn, zij zijn met name bij ‘Paarse Vrijdag’, maar ook op andere dagen actief. Zie: www.gsanetwerk.nl/

De seksuele en genderhokjes blijken steeds minder te passen bij de manier waarop mensen zichzelf ervaren en zich willen uitdrukken. Bij het bepalen van de eigen identiteit, het uiten van liefde en seksualiteit zijn door de eeuwen heen en in de diverse delen van de wereld, veel meer variaties geweest en dus ook meer variaties in de terminologie.

Het spreken over gender- en seksuele rollen, identiteiten, gerichtheden en expressies heeft de laatste twintig jaar een stevige evolutie doorgemaakt. Nadat eerst de vrouwenbeweging en de homobeweging al flink hadden geschud aan deze rolpatronen (zie hoofdstuk 2), hebben ook transgenderpersonen zich de afgelopen jaren strijdbaar laten zien binnen en buiten de LHBTI+-gemeenschap. Zij hebben de vanzelfsprekendheid van **cismannen** en **cisvrouwen**⁵ ter discussie gesteld. Cisvrouwen hebben overigens een andere positie dan cismannen in de strijd tegen rolpatronen, zij hebben immers ook de vrouwenstrijd te voeren.

Niemand heeft een enkele identiteit. De theorie van het kruispuntdenken of intersectionaliteit laat zien dat bijvoorbeeld vrouwen altijd te maken hebben met een grotere gelaagdheid in het opkomen voor hun positie. Zwarte en getinte cis- en LHBTI+-vrouwen en -mannen dragen weer een andere positie en strijd, met weer andere gelaagdheden en prioriteiten.

13.2 LHBTI+ binnen de intersectionaliteit

In de vorige paragraaf werd de ontwikkeling naar het meervoudige identiteitsdenken beschreven, het zogenoemde intersectionele denken, (zie ook paragraaf 4.5). Vanuit deze theorie wordt LHBTI+ gekoppeld aan bijvoorbeeld etniciteit, klasse, levensbeschouwing, enzovoort. Daarbinnen is aandacht voor posities van macht en uitsluiting, insluiting, racisme, seksisme, enzovoort. Gloria Wekker (2016) plaatst bij de theorie van de intersectionaliteit of het kruispuntdenken een kritische noot bij de gebruikelijke beschrijving van de geschiedenis van de LHBTI+-gemeenschap. Ze geeft aan dat de invloed van racisme en het koloniale verleden soms genegeerd wordt, terwijl het duidelijk aanwezig is in het denken over identiteiten, over 'het normale en het afwijkende'. Zo heeft de zwarte lesbienne een andere geschiedenis dan de witte homoman: zij heeft te maken met andere/meerdere uitsluitingsmechanismen over zowel haar zwart-zijn, als haar vrouw-zijn, als haar seksuele gerichtheid, vaak ook in deze volgorde qua ernst en intensiteit.

De koloniale periode, die ruim vierhonderd jaar duurde, van de 15e tot en met het begin van de 20e eeuw, staat voor een tijdperk waarin westerse landen als Nederland en Engeland landen in Afrika en Azië zogenaamd 'ontdekten'. Ze bezetten

5 Cis(gender) is de aanduiding voor mannen en vrouwen die geboren zijn met de uiterlijke en innerlijke kenmerken van man of vrouw, die dus overeenkomen met hun genderidentiteit; doorgaans gebruikt als tegenstelling voor transgender.